

MINISTERSTWO KULTURY  
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-075 Warszawa  
tel. 022 421 01 78 lub 421 01 79

# Zadania MKiS 1995-1997

62

Warszawa, listopad 1994

## WSTĘP

O tożsamości narodu stanowi jego kultura. Dzięki niej łączy on w spójną całość teraźniejszość z przeszłością i przyszłością. Stąd wywodzi się obowiązek tworzenia sprzyjających warunków dla rozwoju wszystkich dziedzin kultury oraz zapewnienia powszechnego i równego dostępu do jej dóbr.

MINISTERSTWO KULTURY  
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-071 Warszawa  
tel. 022 421 01 10 lub 421 01 79

Odpowiedzialne myślenie o kulturze, a zwłaszcza realistyczne określenie powinności państwa wobec niej, wymaga oceny sytuacji, w jakiej się znajdujemy. W procesie przemiany ustrojowej uległy degradacji struktury życia kulturalnego, które w przeszłości - często wynaturzone, fasadowe i nacechowane dominacją celów politycznych - stanowiły jednak zwarty system. Mimo że spotyka się niekiedy przejawy tęsknoty za nim, wyrażające się w postawach roszczeniowych, domaganiu się centralnego finansowania instytucji kultury, stowarzyszeń i wszelkich przejawów działalności artystycznej, to jego odbudowa jest niemożliwa z racji ustrojowych.

Rolą państwa jest w obecnej sytuacji harmonizowanie wszystkich sił i czynników wspomagających kulturę. Jest nią również interweniowanie wówczas, gdy działalność wolnorynkowa zmierza do zagłuszenia wartości kulturowo

istotnych przez wartości komercyjne oraz tam, gdzie naruszana jest zasada równego dostępu do dóbr kultury. Państwo powinno również - przy szerokim otwarciu na kulturę napływającą do nas ze świata - szerzej niż dotychczas promować kulturę narodową oraz podkreślać wartości rodzimej twórczości na tle wzorów zagranicznych. Polska nie może stać się jedynie terenem niekontrolowanej konsumpcji dóbr i wartości kultury z importu, lecz przez własny oryginalny wkład twórczy musi być równoprawnym uczestnikiem światowego dialogu kulturalnego.

MINISTERSTWO KULTURY  
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-078 Warszawa  
tel. 022 421 01 79 lub 421 01 79

### MECENAT PAŃSTWOWY

Nie jest prawdą, że nowoczesne kraje o gospodarce rynkowej nie prowadzą polityki kulturalnej, ani też nie sprawują mecenatu wobec rodzimej twórczości. Czynią to w sposób zróżnicowany, korzystając zarówno z form bezpośredniej interwencji, jak i odpowiedniego regulowania oraz pobudzania mechanizmów rynkowych.

Wychodząc z tych założeń można już dziś powiedzieć - mimo że ostateczna forma mecenatu państwowego rodzi się na drodze ewolucyjnej - iż przejawiać się on powinien na dwóch poziomach: centralnym i wojewódzkim.

Ministerstwo kultury spełniałoby w tym przypadku funkcje strategiczne, zajmując się głównie analizą zachodzących zjawisk, obserwacją oraz kontrolą realizacji polityki kulturalnej, pobudzaniem inicjatyw kulturalnych, poszukiwaniem nowych źródeł pozabudżetowego finansowania oraz rozwiązaniami legislacyjnymi. W ministerstwie powstawałyby koncepcje

integracji oraz współdziałania kultury z innymi dziedzinami życia społecznego, a także gospodarczego (np. turystyka).

Realizacja mecenatu państwowego zostałaaby przesunięta na szczebel wojewódzki. Przejęciu zadań wykonawczych powinno towarzyszyć stworzenie w urzędach wojewódzkich merytorycznie silnych (co nie znaczy, że tylko) wydziałów zajmujących się kulturą i sztuką.

MINISTERSTWO KULTURY  
DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-071 Warszawa  
tel. 022 421 01 79 lub 421 01 78

Działania państwa dotyczyć powinny w pierwszym rzędzie zachowania i ochrony historycznego dorobku kulturalnego, zarówno w postaci zabytków architektonicznych, jak i zbiorów sztuki o szczególnej wartości, a także utworów piśmienniczych, muzycznych, plastycznych, filmowych i teatralnych.

Bezpośrednią opieką i finansowaniem państwo obejmie wybraną grupę instytucji pełniących funkcje głównych ośrodków kulturotwórczych.

Państwo powinno interweniować w sytuacjach, kiedy poszczególnym regionom kraju grozi degradacja kultury oraz gdy występuje - głównie na skutek mechanizmów komercyjnych - niebezpieczeństwo dla cennych form lub dziedzin twórczości. Interwencja - zarówno w formie pomocy finansowej, jak i odpowiednich regulacji prawnych - potrzebna jest również wówczas, gdy zagrożeniu podlega zasada demokracji w kulturze, a więc gdy obcowanie z dobrami kultury staje się niedostępne dla niektórych grup ludności. Ważnymi zatem elementami oddziaływania państwa są zamówienia rządowe w dziedzinie teatru, plastyki, muzyki, filmu i inne.

W zakres mecenatu państwa wchodzi również wszelkie działania prowadzone przez wojewodów. Dopłania je zaangażowanie samorządów, w wyniku czego powstaje zwarty system opieki nad kulturą. Są w nim przedsięwzięcia, w których budżet państwa uczestniczy jedynie częściowo, wspomagając wybrane i szczególnie ważne kierunki.

W tym miejscu należy zauważyć, że po minionym okresie odziedzyczyliśmy infrastrukturę kultury, która w wielu wypadkach zaplanowana została zbyt rozrzutnie, nie tylko powyżej realnych możliwości finansowania, ale także powyżej lokalnych potrzeb. Wyłania się często bolesny, ale niezbędny obowiązek dokonania gospodarskiego obrachunku możliwości utrzymania infrastruktury kulturalnej występującej na danym terenie. Nie można jednak dopuścić do drastycznego obniżenia poziomu oferty kulturalnej. Należy realistycznie ocenić, na ile istniejące i finansowane ze środków publicznych instytucje spełniają istotne funkcje na rzecz kultury i społeczeństwa.

Tam, gdzie pożytek ten jest oczywisty, mecenat państwa powinien współdziałać na zasadzie "wspólnictwa" w utrzymaniu instytucji czy przedsięwzięć, których organizatorzy są również zdolni pozyskiwać przynajmniej część swoich wpływów z innych niż państwowe źródła.

MINISTERSTWO KULTURY  
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-075 Warszawa  
tel. 022 421 01 00 lub 421 01 79

### PRIORYTETY

Niezbędne dla dokonywania takich ocen jest określenie priorytetów, którymi kierować się powinna polityka kulturalna państwa. Priorytety te oczywiście mają charakter zmienny i

dyktować je powinna realistyczna ocena sytuacji kultury. Przy istniejącym ogromie potrzeb i ograniczonych środkach finansowych za kierunki najważniejsze obrano:

- pomoc całej sferze książki i rozwój czytelnictwa,
- ochronę dziedzictwa narodowego,
- edukację kulturalną.

MINISTERSTWO KULTURY  
 I DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
 Biuro Administracyjno-Budżetowe  
 ARCHIWUM  
 ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
 00-071 Warszawa  
 tel. 022 421 01 79 fax 022 421 01 79

Mimo inwazji elektronicznych środków przekazu, w tym telewizji, video, itp., książka posiada co najmniej trzy cechy, czyniące z niej najskuteczniejszy przekaz kulturalny. Po pierwsze więc w słowie pisanym zawarty jest najszerzej dorobek artystyczny i myślowy kultury polskiej i światowej; tu także przechowywane są jej najcenniejsze tradycje. Po drugie książka, odmiennie niż większość przekazów elektronicznych, zmusza odbiorcę do zachowań refleksyjnych, wniosków i przemyśleń, podnosząc jego kulturę umysłową. Po trzecie wreszcie, książka najłatwiej stać się może ogólnodostępnym produktem kulturalnym, stosunkowo tanim, a równocześnie stanowiącym trwałą inwestycję kulturalną w gospodarstwach domowych.

Priorytetowe znaczenie książki pociągać musi za sobą wysiłek włożony w rozwój czytelnictwa. Chodzi tu przede wszystkim o sieć bibliotek publicznych i umożliwienie im prowadzenia regularnych zakupów nowości wydawniczych a również o dostępność książki, zwłaszcza na wsi i w mniejszych miejscowościach.

Równoległe z priorytetowym traktowaniem książki wspierać należy czasopiśmiennictwo kulturalne, spełniające funkcje

przekaznika pomiędzy zjawiskami kultury a odbiorcą, a także instrumentu pobudzającego życie umysłowe i podnoszącego społeczną rangę zjawisk artystycznych i kulturalnych.

Drugi spośród wskazanych wyżej priorytetów - ochrona dziedzictwa narodowego - nie wymaga chyba uzasadnienia, jest to przecież stały obowiązek narodu. Kryzysowe zjawiska towarzyszące w wielu dziedzinach transformacji ustrojowej nie będą w przyszłości stanowić żadnego usprawiedliwienia, jeśli w ich wyniku miałyby nastąpić uszczuplenie odziedziczonych po poprzednich pokoleniach skarbów kultury i jeśli miałyby się okazać, że jesteśmy niezdolni do tego, aby przekazać je w stanie nienaruszonym naszym następcom.

MINISTERSTWO KULTURY  
DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-000 Warszawa  
tel. 022 321 11 11 lub 421 01 79

Edukacja kulturalna - trzeci z wymienionych priorytetów - traktowana być musi w sposób szeroki. Chodzi tu nie tylko o szkolnictwo artystyczne wszelkich stopni, ale przede wszystkim o pobudzanie postaw zainteresowania kulturą. Trzeba uświadomić sobie podstawowy fakt, że niezaspokajane potrzeby kulturalne powodują, zarówno u poszczególnych osób jak i całych społeczeństw, ich stopniowy zanik. Człowiek nie nawykły - lub też na skutek takich czy innych przyczyn odzwyczajony od kontaktu z kulturą - dość szybko przestaje odczuwać brak tego kontaktu, co oczywiście pociąga za sobą zawężenie życia umysłowego i duchowego, zubożenie osobowości.

Uznając priorytetowe znaczenie edukacji kulturalnej należy pamiętać, że największego uszczerbku doznało zaplecze służące edukacji kulturalnej i upowszechnianiu kultury, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach i na wsi. Rozpadowi

podlega sieć domów kultury, które - mimo częstej fasadowości lub zwykłej nieudolności działania - stanowiły jednak instrument promocji kultury. Uszczupliła się znacznie sieć kin, zmniejszyła ilość bibliotek, a ich sytuacja finansowa uległa znacznemu pogorszeniu. Wykrusza się także kadra terenowych działaczy i popularyzatorów kultury - nie bez związku z ich trudną sytuacją materialną. Nie można żywić przekonania, że braki te rekompensuje powszechna dostępność telewizji, która - przy wszystkich swoich zaletach - nie animuje ruchu amatorskiego, twórczości artystycznej dzieci i młodzieży, nie promuje różnorodnych form uczestniczenia w kulturze.

MINISTERSTWO KULTURY  
DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-075 Warszawa  
tel. 022 421 01 79

Oddzielnego potraktowania wymaga twórczość artystyczna we wszystkich swych dziedzinach. Konieczne jest tu wprowadzenie nowych lub przywrócenie sprawdzonych form jej wspierania. Dla powodzenia niektórych projektów artystycznych (w dziedzinie teatru, plastyki, muzyki i innych) niezbędne jest objęcie ich systemem zamówień rządowych. Natomiast uruchomienie - po zmianie obowiązujących przepisów - nowego systemu stypendialnego funkcjonującego na zasadach konkursowych, umożliwi nie tylko pomyślny start młodym artystom i animatorom, ale także ułatwi realizację wybranych zamierzeń twórczych (m.in. ze środków Funduszu Promocji Kultury) oraz wykonywanie konkretnych zadań na zlecenie MKiS. Niezmiernie ważny jest także powrót do przyznawania okresowych - być może corocznych - nagród Ministra Kultury i Sztuki oraz do idei gratyfikowania autorów (osób lub zespołów) cennych środowiskowych inicjatyw kulturalnych.



## PROMOCJA KULTURY

Promocja kultury narodowej poza granicami kraju jest obowiązkiem i szansą państwa. Bez wielkiej przesady można zauważyć, że kultura stanowiła i stanowi nadal jedno z najbardziej wartościowych polskich dóbr eksportowych podnoszących prestiż państwa za granicą. Równie ważne są działania na rzecz Polonii oraz wspieranie aktywności kulturalnej obywateli polskich innych narodowości.

Dlatego MKiS rozpoczęło akcję promocyjną polskiej książki i prasy kulturalnej na wielkich międzynarodowych imprezach targowych. Ministerstwo zamierza także wspomagać wyjazdy zagraniczne najlepszych polskich teatrów, filharmonii, zespołów artystycznych, a także wystawy, przeglądy filmów polskich oraz ich udział w festiwalach.

Akcja promocyjna wymaga koordynacji pomiędzy Ministerstwem Kultury i Sztuki, Ministerstwem Spraw Zagranicznych i Ministerstwem Współpracy Gospodarczej z Zagranicą. W trybie pilnym należy stworzyć międzyresortowy, wieloletni program promocji polskiej kultury na świecie. Jego realizacją powinien zająć się projektowany Instytut Kultury Polskiej "Copernicanum", koordynujący programowo i organizacyjnie działania instytutów oraz ośrodków polskich poza granicami.

MINISTERSTWO KULTURY  
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-071 Warszawa  
tel. 022 421 01 79

## FINANSOWANIE KULTURY

Wraz z zapoczątkowaniem przemian ustrojowych uległo zmianie także finansowanie kultury, jednakże daleko jeszcze do

ostatecznego modelu systemu finansowego, odpowiadającego tak istniejącym potrzebom, jak i stanowiącego odbicie rzeczywistego układu stosunków gospodarczych w naszym kraju.

Środki na kulturę pochodzą zarówno z budżetu państwa, jak i z budżetów gmin. Udział nakładów samorządowych w łącznych wydatkach na kulturę od 1991 roku systematycznie wzrasta i w roku 1993 stanowił już blisko 50% kwoty wydatkowanych kwot.

Sumy przeznaczane z budżetu państwa na potrzeby kultury charakteryzowały się od roku 1990 stałą tendencją spadkową. Staraniem MKiS musi być przywrócony co najmniej 1% udziału w budżecie, co oznaczać będzie zaspokajanie potrzeb kultury na poziomie stagnacyjnym. W przyszłości udział wydatków budżetowych na cele kultury kształtować się powinien na poziomie 2%.

Niezmiernie istotne jest również stwarzanie mechanizmów umożliwiających zdobywanie funduszy pozabudżetowych na wydatki kulturalne. Temu celowi ma służyć projektowane utworzenie Funduszu Kultury. Ministerstwo widzi też konieczność zmian w systemie podatkowym, m.in. przez preferencyjne traktowanie licencjonowanych przez Ministra Finansów na wniosek Ministra Kultury i Sztuki fundacji wspierających kulturę.

Docelowym jednak rozwiązaniem w zakresie finansowania kultury wydaje się nie tylko niezbędne zwiększanie wydatków budżetu oraz wydatków samorządowych przeznaczanych na cele kulturalne, ale - wzorem wielu rozwiniętych krajów o

MINISTERSTWO KULTURY  
DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-913 Warszawa  
tel. 022 497 11 11

gospodarce rynkowej - ożywienie nakładów sektora prywatnego, firm i przedsiębiorstw. Dla uzyskania tego efektu niezbędne jest opracowanie systemu fiskalnego, w którym przedsiębiorcom opłacać się będzie odpowiednim ulgom - łożenie na cele kulturalne.

MINISTERSTWO KULTURY  
DZIEDZICZYSTWA I OCHRONY  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-071 Warszawa  
tel. 022 421 01 79

Wydatki na cele kulturalne zmniejszają się systematycznie w budżetach rodzinnych, co spowodowane jest trudną sytuacją materialną większej części społeczeństwa. Spadek indywidualnych wydatków na kulturę - zakup książek, płyt, biletów teatralnych, kinowych itd. - oznacza kurczenie się rynku kultury, który przy nadal stosunkowo wysokiej podaży towarów i usług kulturalnych, cierpi z powodu słabnącego popytu.

Kluczowym zagadnieniem jest ożywienie popytu kulturalnego wśród szerokich warstw społeczeństwa. Efektu tego nie uzyska się jedynie przy pomocy działań propagandowo-promocyjnych; ważne, choć również nie decydujące znaczenie, mieć tu może odpowiednio ukierunkowana pomoc państwa przy relatywnym obniżaniu cen produktów kulturalnych, np. książki, gdzie wprowadzenie zerowej stawki VAT - które będzie funkcjonowało jednak tylko do końca 1995 roku - pozwoliło wydawcom na rozszerzenie oferty wydawniczej i uchroniło przed zagładą wiele znakomitych oficyn. Ceny książek wzrastały w tempie wolniejszym niż ceny innych produktów.

W istocie chodzi o to, aby człowiek uczestniczący w kulturze mógł również odnosić z tego określone korzyści, także w postaci ulg podatkowych. Sumy pochodzące z tego źródła wpływałyby ostatecznie do kas instytucji kulturalnych,

wspierając je finansowo. Istota proponowanego rozwiązania polega na wsparciu nie tyle producenta, co konsumenta kultury, ożywieniu popytu, podniesieniu atrakcyjności uczestnictwa w kulturze. Od tego zależy poziom życia kulturalnego kraju i rozwój twórczości.

Na koniec należy także zauważyć, że Polska jest krajem rozwijającym się nierównomiernie pod względem kulturalnym. Regiony o stosunkowo wysokiej dynamice rozwoju kulturalnego sąsiadują z regionami historycznie pod tym względem zaniedbanymi. Likwidacja dysproporcji wymaga czasu. Niemniej jednak zapoczątkować ten proces należałoby już dzisiaj, ponieważ od niego zależy spełnienie postulatu demokracji kulturalnej i równości szans dla wszystkich, niezależnie od miejsca zamieszkania. Klucz do tego zadania leży wśród mechanizmów finansowych, których opracowanie winno być zarówno troską rządu, jak i społeczności lokalnych i ich samorządów.

MINISTERSTWO KULTURY  
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-071 Warszawa  
tel. 022 421 01 10 lub 421 01 79

Poszukiwanie ostatecznego kształtu sprawnie działającego mecenatu państwowego będzie zapewne procesem długim. Czas zmieni w nim priorytety i kierunki - i trzeba to uznać za oczywiste. Należy jednak utrzymać zasadę, na którą nie wpłyną przeobrażenia polityczne, społeczne i ekonomiczne: sprawowanie opieki nad polską kulturą jest ponadczasowym zobowiązaniem państwa, ponieważ naczelną jego racją jest kultura jako źródło trwania i rozwoju narodu.

## PODSUMOWANIE "ZADANIA MKiS 1995-1997"

Zadaniem państwa jest pełnienie roli mecenasa wobec kultury polskiej. Podporządkowanie rozwoju kultury wymaganiami rynku może oznaczać jej zubożenie i pozbawienie najważniejszych wartości.

**Podstawy przyszłego modelu mecenatu tworzyć powinny:**

- strategiczna pozycja urzędu Ministra Kultury i Sztuki,
- wzmocnienie kompetencji wykonawczo-organizacyjnych urzędów wojewódzkich w dziedzinie kultury,
- sprzyjanie samorządom realizującym publiczny segment mecenatu,
- sprzyjanie pozarządowym organizacjom i instytucjom działającym na rzecz kultury,

**W najbliższym czasie w kształtowaniu modelu powinny pomagać:**

- formuła partnerstwa (tzw "wspólnictwo") zakładająca premiowanie działań aktywnych, współbrzmiących z celami polityki kulturalnej oraz dobrze zorganizowanych,
- konieczna selekcja zadań do bezwzględnej realizacji oraz wyłonienie przedsięwzięć możliwych do zrealizowania na zasadach określonych w drodze dwustronnych porozumień,
- zmiana sposobu dotowania instytucji w kierunku systemu zamówień i konkursowego rozpatrywania ofert,
- stopniowe przekazywanie samorządom szkół artystycznych stopnia podstawowego i średniego,
- zabiegi o systematyczne podnoszenie nakładów na kulturę,
- stworzenie mechanizmów sprzyjających pozyskiwaniu pozabudżetowych środków na rzecz kultury,
- koordynacja promocji kultury polskiej poza granicami.

1994-10-19

MINISTERSTWO KULTURY  
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO  
Biuro Administracyjno-Budżetowe  
ARCHIWUM  
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17  
00-077 Warszawa  
tel. 022 421 12 12 fax 421 01 79